

OTTHONOS IDEGENSÉG

Ferdinandy György: *A francia asszony*

■ Ferdinandy György új könyve alcíme szerint novellafüzér. Fókuszában a segítőkész barátnő, a kívánatos szerető, a hűséges-hűtlen feleség áll. Természetesen ugyanaz a nő, Clo, aki háromszor ment feleségül az elbeszélőhöz, és háromszor vált el tőle. (Némi, a könyv hangneméhez passzoló, szelíd iróniával azt is megkockáztathatnánk, hogy ez még a Mikszáthénál is különösebb házasság volt.)

A novellák 1963 és 2012 között íródtak, s e kapcsolat változásait tárják elénk. Összegzésük talán ez a mondat is lehetne: „Különös kaland egy ilyen hosszú, tönkrement szerelem.” (201.) Persze ez nem ilyen egyszerű. Körülötte ott vannak azok az apró részletek és mozzanatok, véletlen és sorsszerű történések, amelyek igazolják ezt a lakonikus megállapítást, s amelyek nélkül az élet és az irodalom is üres keret, elvont spekuláció, érdektelen képlet maradna csupán. Ferdinandy György írásmódjának egyik meghatározó sajátossága éppen a leheletfinom könnyedség, tünevényes elegancia, ahogyan a megélt tapasztalatokat szavakká szublimálja. Ahogyan a vele történetek átélhetővé, esztétikai élménnyé válnak az olvasó számára. Ilyen a pastis íze és a francia lány illata. Ilyen a napkelte látványa a spanyol tengerparton és a trópusi alkonyat Puerto Ricóban. Ilyen a galliai tanya igazi otthont ígérő ígérete a nagyvilágba kisodródott emigráns számára. Megannyi illékony hangulat és feledésre ítélt emlék ölt testet a szavakban, mondatokban. Az efféle apróságok teszik hitelessé a nagyobb összefüggéseket, a belső és külső történéseket, a szerelem, a házasságok és válások egymást követő epizódjait. Mind-

ezt, mint említettük, belengi a finom (ön)íronia és nosztalgia: „Azt, hogy az elsőt nem tudják elfelejteni, csak a nők szokták bevallani. Nekem mégis: ő volt az első, ez a kis francia asszony.” (198.) A hiány érzését az idő múlása sem képes feloldani. Az emlékezés folyamatába belejátszik a tudatalatti irracionálitása: „Május volt, a szobákat már nem fűtötték a tiroliak. Clo mellém fészkelte magát. A bőre illatára ma is emlékszem, fél évszázad után. Reszketve ébredek fel még ma is, ha vele álmodom.” (100.)

Sajátos narrációs technika érvényesül ezekben a novellákban. Az egyes szám első személyben megnyilatkozó elbeszélő más-más szereplői szólamokban mesél: a tapasztalatlan egyetemista, a szerelemtől megittasult fiatalember, az aggódó családfő, a csalódott férj, az emlékeit rendezgető, időződő férfi szemszögéből idézi föl az eseményeket, helyszíneket. Tanúi lehetünk annak, miként válhatnak idegen tájak otthonosakká s a hátrahagyottak idegenné. Francia, spanyol és trópusi vidékeken vezet az elbeszélő útja, s visszafelé is, Magyarországra, Budapestre. „Ülünk az árnyékban, dédapám diófái alatt, egy franciával, aki negyven év után talált rám, és most felkeresett.” (197.) Az emlékek megsokszorozódnak, mozaikkockákként fénylenek föl egy-egy pillanatra. Nem a prousti próza mondattengerei hullámzanak itt bonyolult alá- és fölérendelésben kapcsolódva egymáshoz, Ferdinandy György írásművészetére a tömörség jellemző. Rövid mondatainak bámulatos világformáló ereje van, néhány szóban képes a legkülönfélébb helyzeteket, alakokat és hangulatokat megidézni.

A francia asszony nem csupán egy bonyolult szerelem, egyetlen sokszínű kapcsolat szerteágazó története, az elbeszélő barátaihoz, szüleihez, gyerekeihez való viszonyáról is vall. Ugyanakkor a személyes lét mögül minduntalan fölsejlik egy tágabb kontextus, a huszadik századi történelem, a kommunista diktatúra, ötvenhat, amelyet éppen a szubjektív nézőpont, a megélt tapasztalatok tesznek hitelessé. S megint csak az (ön)íronia. Nincs helye itt patetikus felhangnak, keserű átkozódásnak vagy megrikató önsajnálatsnak. Egyedül a humor oldhatja emberivé, teheti elviselhetővé az egyént ért sérelmeket. Ennek egyik emlékezetes példája, amikor az elbeszélő útlevel nélkül, illegálisan szökik vissza a kommunizmus idején Magyarországra, hogy találkozhasson az édesanyjával, mielőtt a trópusokra menne. „Miért jött vissza? – kérdezte a tiszt. – Úgy értem, kihez? – Elbúcsúzni – feleltem. [...] Akkor már többen is álltak az irodában. – Jól nézzék meg! – mondta Lévai elvtárs. – Egy ilyen hogyismondják »visszidenset« még úgysem láttak!” (123.)

Ferdinandy György szerint három haza létezik az emigráns számára. Az, amelyből elmenekült, az, ahová új életet kezdeni megérkezett, s a valaha elhagyott, mely időközben megváltozott, s már soha nem lesz olyan, mint ahogy az emlékezetben él. Van azonban egy negyedik haza is. A szavaké. „Régen, elalvás előtt minden este néhány perccet írt vagy olvasott. »Amíg csak látott« – mondogatta, de ez nem volt egészen igaz. Írni csak addig szabad, amíg a kimondhatatlantól mond ki valamit az ember. A lét egy ismeretlen töredékét, amit csak ő tud egyedül.” (204–205.)

Az írás így válhat egy különleges kaland kifejezőjévé. S a szavak honában otthonossá válhat az idegenség. Ennek a titokzatos átváltozásnak a képzetét ismeri az elbeszélő. Ferdinandy György könyve eltér a szabványos magyar emigrációs irodalomtól. Könnyed, szellemes, elegáns. Talán egy kicsit franciás is. De ez nem baj. Ellenkezőleg. Ettől lesz hamisítatlanul egyedi. Ferdinandys.

Szakács István Péter

A MEGTORLÁS SZATÓCSBOLTJA

Gyarmati György – Palasik Mária (szerk.):
A Nagy Testvér szatócsboltja. Tanulmányok a magyar titkosszolgálatok 1945 utáni történetéből

■ E tanulmánykötet az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának 15. évfordulójára készült; megjelenését egy második jubileumi kötet is követte 2013-ban.¹

A kötet bevezetőjében betekintést nyer az olvasó az ÁBTL működésébe, mely 1997 óta² segíti elő a tudományos kutatók munkáját, rendszerezi, elérhetővé teszi a magyar Állambiztonsági Szolgálatok dokumentumait, és belső munkatársaival maga is részt vesz a

műltfeltárásban. Utóbbi munkákból igyekeznek ízelítőt nyújtani e két jubileumi tanulmánykötettel, melyek a megjelenést megelőző, nagyjából két év során, tehát a 2010-es év környékén születtek. Az egyház kérdésével csupán egy tanulmány foglalkozik érintőlegesen (Köbel Szilvia: *Egyházi szalag az 1951–1953 közötti budapesti kitelepítések egyes eseteiben*), mivel a témában 2010-ben már kiadtak egy önálló tanulmánykötetet.³